

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۰۵/۰۲
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۸۸/۰۷/۱۰
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۰۹/۲۶

مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز
تابستان ۱۳۸۹، دوره ۱ ششم، سال ۱۷-۲
شماره ۲، صص: ۳۶-۵

الگوی بهینه‌ی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دوره‌ی ابتدایی

یوسف ادیب*

چکیده

در سال‌های اخیر آموزش مهارت‌های زندگی به دلیل نقش و اهمیت آن در تقویت رفتارهای سازگارانه و مثبت، و آماده کردن افراد برای مواجهه اثرگذار با چالش‌های زندگی از طرف نظام‌های آموزشی رسمی مورد توجه قرار گرفته است. تدوین برنامه‌ی درسی بر اساس یک الگوی متناسب با نیازهای فراگیران و ماهیت موضوع می‌تواند نقش اساسی در تحقق هدف‌های آموزش مهارت‌های زندگی داشته باشد. در این مقاله الگوی بهینه‌ی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دوره‌ی ابتدایی معرفی می‌شود. روش انجام تحقیق ترکیبی از روش‌های پیمایشی و تحلیلی - استنتاجی بوده است. به طوری که پس از شناسایی نیازهای آموزشی به صورت پیمایشی، به شیوه‌ی تحلیلی و استنتاجی الگوی موردنظر طراحی شد و اعتبار آن از نظر متخصصان مورد قبول قرار گرفت. نتیجه‌ی مطالعه نشان داد که الگوی بهینه‌ی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دوره‌ی ابتدایی از نظر ساختار و سازماندهی محتوا به صورت تلفیقی، از نظر هدف مبتنی بر نیازهای روزمره‌ی دانش‌آموزان، از نظر محتوا روش‌کاری، از نظر راهبردهای تدریس مبتنی بر الگوهای تعامل اجتماعی و رشد ویژگی‌های شخصی، و از نظر ارزشیابی مبتنی بر روش‌های کمی و کیفی بررسی عملکرد دانش‌آموزان می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های زندگی، برنامه‌ی درسی، الگو، دوره‌ی ابتدایی، حل مسأله

مقدمه

استمرار پیشرفت صنعت و تکنولوژی در هزاره ی سوم، و به تبع آن تغییر ساختارهای خانوادگی، اجتماعی و نیز شیوه های زندگی، انسان امروزی را با چالش های فراوانی مواجه کرده است. با توجه به تحول های اخیر، انسان ها به سادگی پذیرفته اند که به ایجاد تغییرهای اساسی در زمینه های فرهنگی و شیوه های زندگی خودشان نیازمند هستند. ولی با وجود همه ی تغییرها در چگونگی زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسأله ها و مشکلات پیش رو، فاقد توانایی لازم و اساسی می باشند. و همین امر آنها را در مواجهه با چالش های زندگی روزمره و نیازهای آن آسیب پذیر کرده است (ترابی، ۱۳۸۰). آموزش مهارت های زندگی^۱ افراد را برای مواجهه اثرگذار با چالش ها و مشکلات زندگی آماده می کند. مهارت های زندگی آن نوع توانایی هایی هستند که افراد می توانند یاد بگیرند. این توانایی ها در جهت کسب یک زندگی رضایت بخش و موفق به افراد کمک می کند (ویلفورد^۲، ۲۰۰۵). تحقیق های زیادی اثر آموزش مهارت های زندگی با تکیه بر توانمندسازی روانی- اجتماعی افراد را بر افزایش رفتارهای سازگارانه و کاهش رفتارهای منفی نشان داده است. برای مثال بوتون و همکاران (۱۹۸۴-۱۹۸۰) اثر برنامه های آموزش مهارت های زندگی (همچون مهارت های ارتباط انسانی، تصمیم گیری، اداره ی زندگی، و جلوگیری از اضطراب و استرس) را بر کاهش رفتارهای پر خطر (مثل مصرف الکل، سیگار، و مواد مخدر) بررسی کرده اند. نتایج نشان داده است که آموزش مهارت های زندگی بر موارد یاد شده اثرگذار بوده است (به نقل از سازمان بهداشت جهانی، ۱۳۷۷). نتیجه ی این مطالعه ها در تحقیق های بعدی نیز قبول شده است. (الیاس و کرس^۳، ۱۹۹۱؛ پاونی^۴ و دیگران، ۱۹۹۷؛ دیماتئو^۵، ۲۰۰۰؛ تلادو^۶، ۲۰۰۱؛ لین^۷، ۲۰۰۲؛ اسمیت و جنری^۸، ۲۰۰۵؛ ترابی، ۱۳۸۰؛ آقاجانی، ۱۳۸۱؛ محمود علیلو و مرادی، ۱۳۸۰ حداد فرید، ۱۳۸۷).

-
- 1- life skills education
  - 2- Willford
  - 3- Elias & Kress
  - 4- Powney
  - 5- Dimatteo
  - 6- Tellado
  - 7- Lyn
  - 8- Smith & Genry

تقسیم‌بندی‌های گوناگونی از مهارت‌های زندگی به عمل آمده است. پیک لسیمر، دنیز^۱ (۱۹۹۸) چهار بعد کلی (۱- ارتباط فردی/ انسانی، ۲- حل مسأله اجتماعی/ تصمیم‌گیری، ۳- رعایت بهداشت/ سلامت جسمی، ۴- داشتن هدف در زندگی/ رشد هویت) را جزء مهارت‌های زندگی دانسته‌اند. تقسیم‌بندی‌های مشابهی نیز توسط دیگر صاحب‌نظران و سازمان‌ها رایج شده است (سازمان بهداشت جهانی^۲، ۱۹۹۴؛ بی‌ین و گوردون^۳، ۲۰۰۰؛ مارزانو^۳، ۲۰۰۱؛ یونیسف^۴، ۲۰۰۵؛ فتحعلی لواسانی، ۱۳۷۸).

آموزش رسمی مهارت‌های زندگی به کودکان، نوجوانان و سایر افراد جامعه به دلیل اهمیت آنها مورد قبول قرار گرفته است، و امروزه بخشی از برنامه‌های درسی سطوح گوناگون تحصیلی به آموزش این مهارت اختصاص یافته است (استنتن^۵ و همکاران، ۱۹۸۰). هار^۶ (۲۰۰۶) آموزش مهارت‌های زندگی را بخشی از تعلیم و تربیت کل‌گرا تلقی کرده است. و به نظر سیمپسون^۷ و سیسلیک (۲۰۰۷) در برخی کشورها آموزش مهارت‌های مذکور برای تربیت شهروندی یک ضرورت تلقی می‌شود. در هدف‌های کلی بسیاری از دوره‌های تحصیلی نظام آموزشی کشور خودمان نیز بطور آشکار یا ضمنی، به آموزش مهارت‌های زندگی تأکید شده است (ادیب، ۱۳۸۲).

با این حال آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ایرانی در عمل چندان مورد توجه نبوده است. و مطالعه‌های انجام یافته میزان دستیابی آنان را به مهارت‌های زندگی در سطح پایین ارزیابی نموده‌اند (رمضانخانی و سیاری، ۱۳۷۸؛ کیامنش، ۱۳۷۹؛ ادیب، ۱۳۸۵؛ غریبی، ۱۳۸۷). به نظر می‌رسد یکی از علت‌های عدم توفیق نظام آموزشی در آموزش مهارت‌های زندگی فقدان یک الگوی بهینه برای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی بوده است؛ الگویی که مبتنی بر نیازهای اولویت دار دانش‌آموزان طراحی شده باشد. لذا طراحی الگوی مذکور می‌تواند مبنای مناسبی را برای تدوین برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی فراهم کند. یک الگوی برنامه‌ی درسی چهارچوب و عناصر برنامه‌ی درسی را برای گروه‌های هدف نشان

-
- 1- Picklesimer & Denise
  - 2- (W.H.O) World Health organization
  - 3- Marzano
  - 4- Unicef
  - 5 - Stanton
  - 6 - Hare
  - 7 - Simpson & Cieslik

می‌دهد، و مبتنی بر شواهد پژوهشی است (وان تسل و بران^۱، ۲۰۰۷).

دوره ی ابتدایی یک دوره ی پایه و با اهمیت است، که بخش مهمی از شخصیت و ویژگی های فردی در این سال ها تکوین می یابد. کودکان این دوره در ابعاد جسمانی، عاطفی، شناختی، اجتماعی، اخلاقی و ... دارای ویژگی های خاصی هستند، که رشد متعادل آنها، شناسایی دقیق نیازهای آموزشی - بخصوص در حوزه ی مهارت های زندگی - را لازم دارد. چه اینکه آموزش مهارت های زندگی از نظریه ی رشدگرای برنامه ی درسی تبعیت می کند؛ و هدف آن نظریه، تسهیل رشد همه جانبه ی فراگیران است (میلر، ۱۳۷۹).

لذا برای شناسایی نیازهای آموزشی دانش آموزان برای مهارت های زندگی و ارایه الگوی بهینه ی برنامه ی درسی مهارت های زندگی مبتنی بر نیازها، تحقیقی با عنوان «طراحی الگوی بهینه برنامه ی درسی جامع مهارت های زندگی برای دوره ی تعلیم و تربیت عمومی» بعمل آمد (ادیب ۱۳۸۵). نیازسنجی در سطح کشور بر اساس نظر نمونه هایی از جامعه ی آماری والدین، معلمان و متخصصان انجام پذیرفت و در نهایت مهارت های زندگی زیر به ترتیب اولویت به عنوان نیازهای آموزشی دوره ی ابتدایی شناسایی شد:

۱- مشارکت و همکاری، ۲- مهارت های ارتباطی، ۳- رعایت نکات ایمنی، ۴- اداره ی امور زندگی، ۵- ارتباط بین فردی، ۶- تفکر خلاق و انتقادی، ۷- بهداشت و سلامتی جسمی و روانی، ۸- حل مسأله، ۹- شهروند مسؤول ۱۰- تصمیم گیری، ۱۱- استفاده از تکنولوژی اطلاعات، ۱۲- آشنایی با حرفه ها، ۱۳- خودآگاهی و داشتن هدف، ۱۴- شهروند جهانی.

در این مقاله قسمت دوم تحقیق (یعنی ارایه الگوی بهینه برنامه ی درسی مهارت های زندگی برای دوره ی ابتدایی) بحث می شود. دو سؤال های اصلی پژوهش عبارتند از:

- ۱- الگوی بهینه ی برنامه ی درسی مهارت های زندگی از حیث: الف- ساختار، ب- هدف ها، ج- نوع محتوا، د- راهبردهای تدریس، ه- ارزشیابی، کدام است؟
- ۲- الگوی مورد نظر از چه اعتباری برخوردار است؟

اهداف تحقیق

- ۱- شناسایی ویژگی های الگوی بهینه ی برنامه ی درسی مهارت های زندگی از حیث: الف-

- ساختار، ب- هدف‌ها، ج- نوع محتوا، د- راهبردهای تدریس، ه- ارزشیابی.
۲- بررسی اعتبار الگوی بهینه‌ی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی.

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق

روش انجام این تحقیق بصورت توصیفی-پیمایشی، و تحلیلی-استنتاجی است. بدین صورت که برای نیاز سنجی آموزشی از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شده است. و برای طراحی الگوی مورد نظر ابتدا منابع، دیدگاه‌ها و الگوهای گوناگون مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت؛ و با مقایسه و تطبیق آنها و با لحاظ کردن ماهیت موضوع مهارت‌های زندگی و نیز ویژگی‌های کودکان دبستانی، الگوی مورد نظر بر محور نیازهای شناسایی شده طراحی شد. پس از طراحی، چهارچوب الگوی مورد نظر در اختیار تعدادی از متخصصان تعلیم و تربیت و روان‌شناسی قرار گرفت، تا در خصوص مؤلفه‌ها، عناصر و نیز سازگاری درونی آنها اظهار نظر نمایند. در مرحله‌ی اعتباریابی از نمونه‌گیری هدفمند و روش توصیفی-پیمایشی و از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد. پرسشنامه بر اساس اجزای الگوی طراحی شده تدوین شد؛ که از دو قسمت (سؤال‌های بسته پاسخ بر مبنای طیف لیکرت، و سؤال‌های باز پاسخ جهت پیشنهادها احتمالی) در خصوص هر یک از اجزای الگو تدوین شد. اعتبار محتوایی پرسشنامه با لحاظ کردن همه‌ی اجزای الگو و نیز ملاحظه‌ی ۱۰ نفر متخصص تعلیم و تربیت و مشاوران طرح قبول شد. پایایی آن نیز با محاسبه‌ی آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمد؛ که در حد قابل قبول بوده است.

یافته‌های تحقیق

ابتدا به معرفی هر یک از عناصر الگوی پیشنهادی در پاسخ به پرسش اول تحقیق می‌پردازیم:

۱- عناصر الگوی پیشنهادی

الف- ساختار

بر اساس مطالعه‌های انجام یافته، ساختار برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی و

سازماندهی محتوای آن بصورت تلفیقی می باشد. منابع متعددی محورهای سازماندهی برنامه ی درسی را تشکیل می دهند؛ که از جمله ی از آنها دلمشغولی های خود کودکان و نوجوانان است (بی یین^۱، ۱۹۹۷). مهارت های زندگی از نیازهای روزمره و عادی زندگی استخراج می شوند (استتن و همکاران، ۱۹۸۰)؛ بنابراین برنامه ی درسی مربوط به آن نیز بر همان محور سازماندهی می شود. بی یین و گوردون (۲۰۰۰) «یادگیری های مشترک» یا مهارت های زندگی را جزء مراکز سازماندهی و تلفیق معرفی کرده اند. آنها این نوع مهارتها و یادگیری ها را «استانداردهای تلفیق کننده» نام نهاده اند. هاتر و شرر^۲ (۱۹۹۸) فرآیندها، موضوعها، تمها (مضمونها)، و مسایلی را که می تواند به مسئله ها اجتماعی و زندگی مربوط شود، جزء مراکز سازماندهی و تلفیق معرفی می نمایند. تابا^۳ (۱۹۶۲) سازماندهی بر محور فرآیندهای اجتماعی و کارکردهای زندگی روزمره را به عنوان یکی از شکل های مراکز سازماندهی معرفی کرده است. برنامه ی درسی تجربه محور یا فعالیت محور (همان منبع) و الگوی «روز تلفیق شده» (جی کویز^۴، ۱۹۸۹) دارای نتیجه هایی هستند که در حوزه ی مهارت های زندگی قرار می گیرند. همچنین ویلیامز و ریسبرگ^۵ (۲۰۰۳) مناسب ترین روش برای آرایه ی مهارت های اجتماعی را (که جزیی از مهارت های زندگی هستند) به عنوان مدل تلفیقی برنامه ی درسی معرفی می کند. با عنایت به آنچه که ذکر گردید؛ مهارت های زندگی بطور عمده جزء فرآیندهای اجتماعی و کارکردهای زندگی هستند؛ و دارای دو بخش «مهارت های مشترک» و «مهارت های غیرمشترک یا خاص» مربوط به زندگی روزمره می باشند. مهارت های مشترک آن نوع مهارت هایی هستند که ضمن اینکه می توانند بصورت مستقل و در بستر مسایل زندگی روزمره آموزش داده شوند، می توانند در درس های دیگر نیز آرایه یا آموزش داده شوند. در این صورت آموزش این مهارت ها از طریق درس های دیگر، جزء کارکردهای ثانوی آن درس ها محسوب می شود. بعبارت دیگر این مهارت ها جزء قابلیت های فرآیندی هستند، و در همه ی درس ها صرف نظر از محتوای آنها مشترک می باشند. برای مثال تفکر انتقادی را می توان در بیش تر درس ها دنبال کرد؛ اگرچه ممکن است نحوه ی آرایه و بکارگیری آنها در درس های مختلف،

1 - Bean

2- Hunter & scheirer

3- Taba

4- Jacobs

5- Williams & Reisberg

شکل‌های متفاوتی به خود گیرد. ارایه‌ی این مهارت‌ها در زمینه‌هایی غیر از مسایل زندگی، امکان انتقال آنها را به زمینه‌ها و محیط واقعی زندگی روزمره ممکن می‌سازد. از این مهارت‌ها بی‌ین و گوردن (۲۰۰۰) تحت عنوان «یادگیری‌های مشترک» نام می‌برند؛ و بطور عمده از طریق تکلیف‌ها و فعالیت‌های یادگیری قابل ارایه می‌باشند. مهارت‌های مشترک عبارتند از: ۱- حل مسأله، ۲- تصمیم‌گیری، ۳- مهارت‌های ارتباطی، ۴- رابطه‌های بین فردی، ۵- تفکر انتقادی، ۶- خلاقیت (تفکر خلاق)، ۷- مشارکت و همکاری.

مهارت‌های زندگی «غیرمشترک یا خاص» آن نوع مهارت‌هایی هستند که ضمن اینکه می‌توانند بصورت مستقل و تحت عنوان «درس مهارت‌های زندگی» آموزش داده شوند، امکان ارایه‌ی آنها در یک یا چند درس مشخص نیز وجود دارد. بعبارت دیگر تفاوت این مهارت‌ها با مهارت‌های مشترک در آن است که:

اول- این مهارت‌ها، موضوع‌ها یا مسائل خاص زندگی روزمره هستند، که دارای محتوای منحصر به خود می‌باشند؛ و بیش‌تر نیز غیر فرآیندی هستند (همچون دانش شهروندی). اگرچه در ارایه‌ی آنها نیز همچون درس‌های دیگر می‌توان از مهارت‌های فرآیندی یا مهارت‌های مشترک استفاده نمود.

دوم- ارایه‌ی این مهارت‌ها از طریق درس‌های دیگر، فقط در چند درس محدود و مشخص ممکن می‌باشد؛ و در آنجا نیز محتوای مخصوص خود را حفظ خواهند نمود. در صورتی که این مهارت‌ها نیز توسط درس‌های دیگر ارایه شوند؛ جزء کارکردهای دوم آن درس‌ها محسوب خواهند شد.

مهارت‌های غیرمشترک و خاص عبارتند از:

- ۱- مهارت‌های مربوط به قابلیت‌های حرفه‌یی (آشنایی با حرفه‌ها در دوره‌ی ابتدایی).
- ۲- مهارت‌های اداره‌ی زندگی.
- ۳- توجه و رعایت نکات ایمنی.
- ۴- مهارت‌های سالم زیستن (بهداشت و سلامتی جسم و روان).
- ۵- مهارت‌های خودآگاهی و داشتن هدف در زندگی.
- ۶- شهروندی مسئول.
- ۷- شهروند جهانی بودن.

۸- مهارت‌های مربوط به استفاده از تکنولوژی اطلاعات.

با توجه به آنچه که ذکر شد و با لحاظ کردن واقعیت‌های نظام آموزشی کشور که در آن بطور تقریبی رویکرد موضوع‌های مجزا و مؤلفه‌های مربوط به آن مانند (زمان قطعه قطعه شده) حاکمیت دارد، سه نوع روش سازماندهی تلفیقی برای الگوی بهینه برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی پیشنهاد می‌شود. لازم به ذکر است که در انتخاب روش‌های سازماندهی مهارت‌های زندگی اگر چه از ترکیب نظریه‌های مربوط به منابع و کانون‌های سازماندهی و نیز شکل‌های تلفیق که بیش‌ترین ارتباط با آموزش مهارت‌های زندگی را داشتند استفاده شده است، اما عمده‌ترین پافشاری بر دسته‌بندی و نظرهای دریک^۱ (۱۹۹۳)، هانتز و دیگران (۱۹۹۸) و بی‌ین (۱۹۹۷ و ۲۰۰۰) و در یک و بارنز^۲ (۲۰۰۴) بوده است. در ادامه شکل‌های تلفیق برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی توضیح داده می‌شود:

۱- تلفیق بر محور مسأله‌ها، موضوع‌ها، مضمون‌ها، و فرآیندهای مربوط به مهارت‌های زندگی بصورت واحدهای کار (در قالب یک درس مستقل)

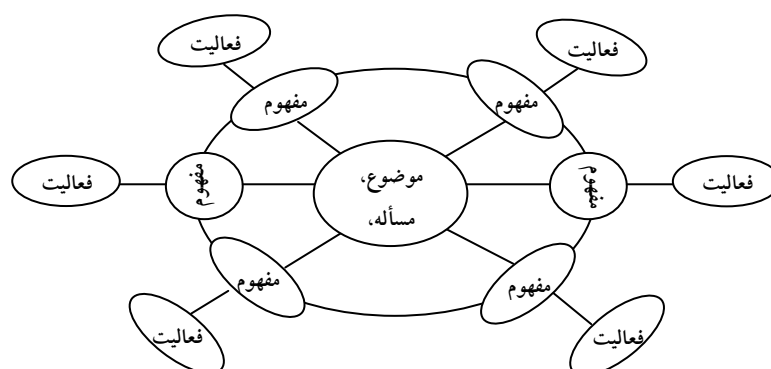
در این نوع تلفیق یک درس مستقل که از واحدهای کار مربوط به مهارت‌های زندگی تشکیل شده است، در دوره‌ی ابتدایی شکل می‌گیرد. در این روش، آموزش مهارت زندگی در زمان مشخص و با برنامه‌ریزی‌های قبلی ارایه می‌شود. بجز چند مهارت زندگی از نوع مهارت‌های غیر مشترک یا خاص - که امکان آموزش کامل آنها در درس‌های دیگر وجود دارد - بیش‌تر مهارت‌ها زندگی در این درس ارایه می‌شود. برنامه‌ی درسی بصورت فعالیت محور، اما با پیش‌بینی و برنامه‌ریزی قبلی عرضه می‌شود. دانش‌آموزان در جریان یادگیری بطور کامل فعال هستند؛ و فعالیت‌های گوناگونی را در ارتباط با موضوع آموزشی انجام می‌دهند. مهارت‌های زندگی که بدین صورت و در قالب یک درس مستقل با نام «مهارت‌های زندگی» ارایه می‌شوند عبارتند از: ۱- حل مسأله‌ی اجتماعی، ۲- تصمیم‌گیری، ۳- مهارت‌های ارتباطی، ۴- رابطه‌های بین فردی، ۵- تفکر انتقادی و خلاق، ۶- مشارکت و همکاری، ۷- بهداشت و سلامتی جسم، ۸- بهداشت و سلامتی روان، ۹- خودآگاهی و داشتن هدف در زندگی.

1- Drake

2- Burns

این الگو بطور عمده بر اساس شکل‌های تلفیق از طریق فرآیندها، موضوع و مضمون‌ها در دسته‌بندی هانتر و دیگران (۱۹۸۸) و نیز رویکرد میان رشته‌یی سوزان دریک (۱۹۹۳) و دریک و بارنز (۲۰۰۴) پیشنهاد شده است. الگوی زیر این نوع تلفیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱. الگوی تلفیق برنامه‌ی درسی بر محور موضوع‌ها، مسئله‌ها، مضمون‌ها، و یا فرآیندهای مربوط به مهارت‌های زندگی بصورت واحدهای کار.

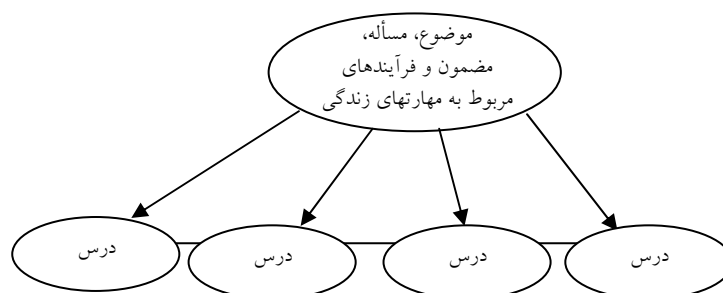
۲- تلفیق از طریق فرآیندها، موضوع‌ها، مسئله‌ها، و مضمون‌های مربوط به مهارت‌های

زندگی، بعنوان محور سازماندهی جهت برقراری ارتباط بین درس‌های گوناگون

در این شیوه فرآیندها، موضوع‌ها، مسئله‌ها و نیز مضمون‌های مربوط به مهارت‌های زندگی بعنوان محور سازماندهی برای ایجاد ارتباط بین موضوع‌ها درسی با یکدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند (ویلیامز و ریسبرگ، ۲۰۰۳؛ تورن تون^۱، ۲۰۰۵). این شیوه را الگوی «دانه تسبیحی»^۲ نیز گفته‌اند. یعنی این مهارت‌ها مانند نخ تسبیح درس‌های مختلف را به یکدیگر پیوند می‌زند (فوگارتی^۳، ۱۹۹۱). برای مثال مهارت تفکر انتقادی در درس‌های ادبیات، مطالعه‌های اجتماعی، تاریخ و تعلیمات دینی ارایه شده و به کار گرفته می‌شود؛ و از این طریق بین درس‌های یاد شده ارتباط برقرار می‌شود. البته همان‌گونه که در گذشته نیز توضیح داده

1- Thornton
2- The threaded Model
3- Fogarty

شد، در این شیوه زمینه‌ی اراییه‌ی این مهارت‌ها (مهارت‌های مشترک و فرآیندی) لازم مسائل زندگی و روزمره نیست. اما به استناد اصل «انتقال یادگیری» ممکن است به زندگی روزمره نیز انتقال یابد، و در آن زمینه نیز کاربرد داشته باشد. الگوی زیر این نوع تلفیق را نشان می‌دهد.

شکل ۲. الگوی تلفیق برنامه‌ی درسی از طریق فرآیندها، موضوع‌ها، مسأله‌ها، و مضمون‌های مربوط به مهارت‌های زندگی بعنوان محور سازماندهی جهت برقراری ارتباط بین درس‌های گوناگون.

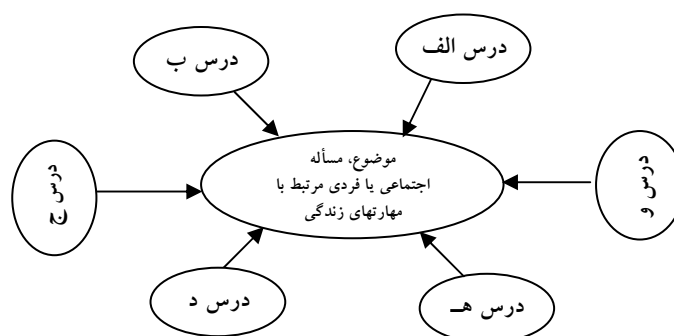
در این شیوه از ظرفیت‌های سایر درس‌های موجود جهت اراییه‌ی مهارت‌های زندگی استفاده می‌شود. چگونگی تلفیق محتوای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی با درس‌های دیگر تحت عنوان درس‌های حامی در جدول ۲ نشان داده شده است.

۳- الگوی روز تلفیق شده با محوریت مسأله‌های مرتبط با مهارت‌های زندگی

در این شیوه در سال‌های بالای دوره‌ی ابتدایی، دست‌کم یک جلسه در طول هفته به عنوان «ساعت آزاد» در نظر گرفته می‌شود؛ که در آن دانش‌آموزان با مشارکت و راهنمایی معلم مربوطه موضوعی را در ارتباط با مسأله‌های اجتماعی و فردی مرتبط با مهارت‌های زندگی برای تحقیق انتخاب و در آن زمینه بطور گروهی به تحقیق و تفحص می‌پردازند. دانش‌آموزان پس از تحقیق در مورد مسأله‌ی انتخاب شده در حد توان و ادراک خود برای آن راه‌حل اراییه می‌نمایند. فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان بطور عمدۀ پژوهش و حل مسأله است. برای مثال دانش‌آموزان ممکن است مسأله‌ی، همچون «فرار کودکان از خانواده»، یا «سیگاری شدن نوجوانان»، و یا «قانون‌گریزی در جامعه» را انتخاب و در آن زمینه به تحقیق بپردازند؛ و در این راستا به آگاهی‌هایی در زمینه‌ی علت‌های اجتماعی مسأله و چگونگی مواجهه با آن بخصوص از حیث ضرورت یادگیری مهارت‌های زندگی دست یابند. در سال‌های اول ابتدایی

چنین فعالیت‌هایی برای دانش‌آموزان مناسب نیست. این برنامه‌ی درسی از نوع برآمدنی^۱ (رویدنی) است و از قبل طراحی شده نمی‌باشد. در این شیوه محتوا و تلفیق از دورن شخص می‌باشد؛ یعنی توسط خود دانش‌آموز مطرح و پی‌ریزی می‌شود (احمدی، ۱۳۸۱). این الگو طبق نظریه‌ی بی‌ین (۱۹۹۷) در مورد تلفیق برنامه‌های درسی، و رویکرد فرارشته‌یی دنیای واقعی دریک (۱۹۹۳) می‌باشد که در قالب «الگوی روز تلفیق^۲ شده» جی‌کوبز (۱۹۸۹) ارایه شده است.

با اجرای این شیوه، دانش‌آموز علاوه بر اینکه در مورد موضوع انتخاب شده به دانش، نگرش و حتا توانش دست می‌یابد، به مهارت‌هایی دیگر (همچون ارتباط انسانی و رابطه‌ی بین فردی از جمله استقلال و ابراز وجود، عزت نفس، مشارکت و همکاری، گفتگو و تفاهم، حل مسأله و تصمیم‌گیری) نیز نایل می‌شود. به سخن دیگر دستیابی به بخشی از مهارت‌های زندگی و شهروندی از نتیجه‌های دیگر اما قطعی اجرای این شیوه است. در فرآیند تحقیق بر محور موضوع یا مسأله‌ی انتخاب شده، حسب ضرورت از حوزه‌های گوناگون علمی استفاده می‌شود؛ که این خود موجب یادگیری درس‌های مرتبط با موضوع خواهد شد. شکل زیر این الگو را نشان می‌دهد.

شکل ۳. الگوی روز تلفیق شده با محوریت مسایل مرتبط با مهارت‌های زندگی.

ب- هدف

برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی هدف‌های خود را از نیازهای فردی و اجتماعی و

1- Emergent Curriculum
2- Integrated- day model

الزام‌های مربوط به مسایل زندگی روزمره به دست می‌آورد (استتن و همکاران، ۱۹۸۰). به عبارت دیگر هدف‌های این برنامه‌ها مبتنی بر مسایل زندگی روزمره است و آنها در بستر زندگی جاری تعریف می‌شوند. برای مثال مهارت ارتباط انسانی و رابطه‌ی بین فردی در ارتباط‌های روزمره بطور مکرر مطرح می‌شوند. لذا هدف‌های آموزش این مهارت‌ها نیز به مسایل زندگی روزمره معطوف است.

ج- محتوا

مهارت‌های زندگی دارای اجزا و مؤلفه‌هایی است که محتوای آنها را تشکیل می‌دهند. برای مثال مهارت زندگی رابطه‌ی بین فردی دارای اجزا و مؤلفه‌ها و به عبارت دیگر محتوایی همچون دوستیابی و نگهداری آن، برقراری رابطه‌ی صمیمی با دیگران، بیان واضح و روشن تفکر، درک دیگران، و .. می‌باشد. علاوه بر اجزا، تعیین نوع محتوا از حیث دانش «روشی» یا «بیانی بودن» می‌تواند بر انتخاب دیگر عنصرهای برنامه‌ی درسی همچون روش تدریس و ارزشیابی اثرگذار باشد. دانش بیانی عبارتست از دانستن «اینکه» و «دانش روش کاری» عبارتست از دانستن «چگونه». دانش بیانی همه‌ی حقیقت‌ها، تعمیم‌ها، و تئوری‌ها را شامل می‌گردد. دانش روش کاری نیز شامل دانستن «شیوه‌ی عمل» یا دانستن «چگونگی انجام کار» می‌باشد (گانیه^۱، ۱۹۸۵؛ کتینگ و فان^۲، ۲۰۰۶). اگر چه محتوای هر یک از مهارت‌های زندگی هم از نوع دانش بیانی و هم از نوع دانش روش کاری است، اما دانش روش کاری در محتوای بسیاری از مهارت‌های زندگی فزونی بیشتری را نشان می‌دهد. اجزای محتوای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی و نوع آنها در جدول ۲ نشان داده شده است.

د- راهبردهای تدریس

با توجه به ساختار تلفیقی، هدف، و محتوای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی، عمده‌ترین راهبردهای تدریس الگوهای تعامل اجتماعی و رشد ویژگی‌های شخصی با تجربه‌ی روش‌های فعال تجربی و مشارکتی می‌باشد. روش‌های تدریس روش تفحص گروهی و الگوی ایفای نقش و روش سینکتیکس یا مشکل‌گشایی به شیوه‌ی بدیعه‌سازی و بارش فکری

1- Gagne

2- Keeting & Faan

(مغزی)، روش افزایش آگاهی و روش یادگیری مشارکتی، برای آموزش مهارت‌های زندگی پیشنهاد شده‌اند. جویس و همکاران (۱۳۸۵) در اجرای این روش‌ها به نتیجه‌هایی رسیده‌اند که بطور آشکار یا ضمنی به مهارت‌های زندگی ارتباط دارند؛ و برای تحقق چنین هدف‌هایی طراحی شده‌اند. علاوه بر روش‌های یاد شده، روش‌های تدریس بحث گروهی و مناظره، فعالیت در گروه‌های کوچک، بازی‌های تربیتی، روش نمایش همراه با تصویر در آموزش مهارت‌های زندگی، می‌توانند مورد استفاده واقع شوند و بیش‌تر استفاده از آنها بصورت ترکیبی است.

ه- ارزشیابی

برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی به لحاظ ماهیت مهارتی بودن، از نظر ارزشیابی بطور عمده بر روش‌های کمی و کیفی بررسی عملکرد دانش‌آموز مبتنی می‌باشد. در این راستا از آزمون‌های عملکردی و روش‌های سنجش مشاهده‌ی استفاده می‌شود. از آنجا که بخش قابل توجهی از مهارت‌های زندگی در حیطه‌ی عاطفی قرار دارند، روش‌های ویژه‌ی سنجش هدف‌های حوزه‌ی عاطفی نیز برای این حوزه مناسب است (سیف، ۱۳۸۴). در آزمون‌های عملکردی، فرآیندها و فرآورده‌های یادگیری دانش‌آموزان بطور مستقیم سنجیده می‌شود. و انواع آن عبارتند از: ۱- آزمون کتبی عملکردی، ۲- آزمون شناسایی، ۳- انجام عملکرد در موقعیت‌های شبیه‌سازی شده، ۴- نمونه‌ی کار.

برای مثال برای سنجش توانایی حل مسأله اجتماعی دانش‌آموزان آزمون کتبی عملکردی، برای سنجش و ارزشیابی قابلیت‌های حرفه‌یی، آزمون شناسایی و انجام عملکرد در موقعیت‌های شبیه‌سازی شده، و برای سنجش مهارت‌های اداره‌ی زندگی آزمون نمونه‌ی کار مناسب می‌باشد. البته برای انتخاب شیوه و ابزار مناسب ارزشیابی باید به ویژگی سنی دانش‌آموزان ابتدایی توجه نمود. ابزارهای مناسب برای ارزشیابی هر یک از مصداق‌های مهارت‌های زندگی در جدول ۲ پیشنهاد شده است.

۲- اعتباریابی الگو

در پاسخ به پرسش دوم تحقیق جهت اعتباریابی الگو، نظر ۲۰ نفر از متخصصان تعلیم و

تربیت و روان‌شناسی با استفاده از یک پرسشنامه‌ی بسته و باز پاسخ مورد مطالعه قرار گرفت؛ که نتیجه‌ی آن در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های متخصصان تعلیم و تربیت و روان‌شناسی درباره‌ی الگوی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی

شماره سوال	پرسش	کمی زیاد	زیاد	متوسط	کم	کمی کم	زیاد
۱	مصادقات‌های شناسایی شده برای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی چقدر مرتبط می‌باشند؟	۲۵٪	۳۰٪	۴۰٪	۰۵٪	۱	۲۰٪
		۱۱	۶	۳			
۲	الگوی تلفیقی برای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی چقدر مناسب می‌باشد؟	۵۵٪	۳۰٪	۱۵٪			۲۰٪
		۱۴	۳	۳			
۳	تلفیق از طریق فرآیندها، موضوع‌ها و مسایل و مضمون‌های مربوط به مهارت‌های زندگی بعنوان محور سازماندهی جهت برقراری ارتباط بین درس‌های گوناگون (بصورت برنامه‌ی درسی چند رشته‌یی) را چقدر مناسب می‌دانید؟	۷۰٪	۱۵٪	۱۵٪			۲۰٪
		۱۰	۴	۶			
۴	تلفیق بر محور مسئله‌ها، موضوع‌ها، مضمون‌ها و فرآیندهای مربوط به مهارت‌های زندگی بصورت واحد کار (در قالب یک درس مستقل) را چقدر مناسب می‌دانید؟	۵۰٪	۲۰٪	۳۰٪			۲۰٪
		۵	۵	۸	۱	۱	۲۰٪
۵	چه میزان الگوی روز تلفیق شده با محوریت مسایل مربوط به مهارت‌های زندگی را برای آموزش و دستیابی به مهارت‌های زندگی مناسب می‌دانید؟	۲۵٪	۲۵٪	۴۰٪	۰۵٪	۱	۲۰٪
		۸	۵	۶	۱		
۶	هدف‌های آموزش هر یک از مصادقات‌های مهارت‌های زندگی چقدر مناسب می‌باشد؟	۴۰٪	۲۵٪	۳۰٪	۰۵٪		۲۰٪
		۷	۷	۶			
۷	محتوای منظور شده برای هر یک از مصادقات‌های مهارت زندگی را چقدر با هدف‌های آن مرتبط می‌دانید؟	۳۵٪	۳۵٪	۳۰٪			۲۰٪
		۷	۶	۵	۲		
۸	محتوای منظور شده برای هر یک از مصادقات‌های						۲۰٪

شماره سوال	پرسش	نظری زیاد	زیاد	متوسط	کم	نظری کم	جمع
	مهارت‌های زندگی را چقدر جامع و کافی می‌دانید؟	٪۳۵	٪۳۰	٪۲۵	٪۱۰		٪۱۰۰
۹	تقسیم محتوا به دانش بیانی و دانش روش کاری را چقدر ضروری و مفید می‌دانید؟	٪۰۵	٪۲۵	٪۳۵	٪۳۰	۱	٪۲۰
							٪۱۰۰
۱۰	روش‌های تدریس منظور شده برای هر یک از مصداق‌های مهارت‌های زندگی را چقدر مناسب می‌دانید؟	٪۱۵	٪۴۰	٪۳۵	٪۱۰		٪۱۰۰
						۲	۲۰
۱۱	روش‌های ارزشیابی منظور شده برای هر یک از مصداق‌های مهارت‌های زندگی را چقدر مناسب می‌دانید؟	٪۲۰	٪۴۵	٪۲۵	٪۱۰		٪۱۰۰
						۲	۲۰
۱۲	در بین عنصرهای الگوی پیشنهادی برای برنامه‌ی درسی درس مهارت‌های زندگی چقدر همخوانی و سازگاری درونی وجود دارد؟	٪۳۵	٪۴۵	٪۲۰			٪۱۰۰
							۲۰
۱۳	بطور کلی الگوی پیشنهادی را برای برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی چقدر مناسب می‌دانید؟	٪۴۰	٪۳۰	٪۳۰			٪۱۰۰
							۲۰

بر اساس داده‌های مندرج در جدول ۱ و نیز پاسخ پرسش‌های باز در خصوص ابعاد الگوی پیشنهادی می‌توان گفت که:

- ۱- بیش‌تر پاسخ دهنده‌ها مهارت‌های شناسایی شده برای دوره‌ی ابتدایی را مرتبط دانسته‌اند؛ اما در عین حال در پاسخ به پرسش باز برخی از آنها مهارت‌های حرفه‌یی، استفاده از تکنولوژی اطلاعات و رعایت نکته‌های ایمنی را خارج از مهارت‌های زندگی تلقی کرده‌اند.
- ۲- از نظر ساختار برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی، هر سه نوع الگوی تلفیقی مناسب تشخیص داده شده است. اما در پاسخ به پرسش باز در خصوص الگوی روز تلفیق شده، برخی اعلام کرده‌اند که اجرای آن با نظام آموزشی ایران چندان سازگار نمی‌باشد.
- ۳- هدف، محتوا، شیوه‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی در حد زیادی مناسب ارزیابی شده است؛ در عین حال در پاسخ به پرسش باز تقسیم محتوا به دانش بیانی و روش کاری چندان

مفید و ضروری تلقی نشده است. ۴- محققان تعلیم و تربیت و روان‌شناسان در حد زیادی اعلام داشته‌اند که الگوی پیشنهادی از همخوانی و سازگاری درونی در بین مؤلفه‌ها برخوردار است و در کل الگوی مناسبی می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

برای طراحی الگوی بهینه‌ی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی در دوره‌ی ابتدایی، ضروری بود که نیازها و اولویت‌های یادگیری مهارت‌های زندگی برای گروه هدف شناسایی شود. لذا با لحاظ کردن مبانی برنامه‌ی درسی و ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی و با نیازسنجی از معلمان، والدین و متخصصان تعلیم و تربیت و روان‌شناسان، مهارت‌های زندگی مورد نیاز این دوره در ۱۴ مقوله به شکل جامع، شناسایی و اولویت‌بندی شد. که به ترتیب اولویت در ابتدای مقاله ارائه شده‌اند. الگوی برنامه‌ی درسی شامل یک چهارچوبی است که در آن ساختار و عناصر برنامه‌ی درسی بایستی برای گروه هدف روشن شود. لذا با مطالعه‌ی منابع متعدد و مقایسه‌ی الگوهای گوناگون، الگوی مورد نظر طراحی و پیشنهاد شد، و اعتبار آن مورد قبول صاحب‌نظران و متخصصان تعلیم و تربیت و روان‌شناسی قرار گرفت. برای ساختار برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی، سه الگو طراحی شده است؛ که هر یک از آنها از پشتوانه‌ی نظری و تجربی قابل توجهی برخوردارند. به نظر می‌آید که نظام آموزشی ایران از ظرفیت لازم برای به‌کارگیری هر سه الگو برخوردار است. در اولین الگو یک درس مستقل با عنوان «مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان ابتدایی» در نظر گرفته شده است. این درس فعالیت محور بوده و بصورت واحدهای کار ارائه می‌شود. در الگوی پیشنهادی دوم برای ارائه‌ی مهارت‌های زندگی از ظرفیت برنامه‌های درسی موجود استفاده می‌شود؛ که این الگو نیز از پشتوانه‌ی نظری و تجربی کافی برخوردار است. برای مثال سازماندهی بصورت برنامه‌های چند رشته‌یی که در آن موضوع‌ها، فرایندها و... درس‌های گوناگون را به هم ربط می‌دهد، بسیار مورد توجه بوده است (فوگارتی، ۱۹۹۱؛ ویلیافر و ریسبرگ، ۲۰۰۳؛ تورن تون، ۲۰۰۵).

آخرین الگوی پیشنهادی (که نوعی برنامه‌ی درسی فرا رشته‌یی و روئیدنی است). بر علاقه و فعالیت‌های کودک مبتنی است؛ و به رویکردهای پیشرفت گرایانه نزدیک است. در این

الگو موضوع‌ها برگرفته از علاقه و خواست‌های خود فراگیران است؛ و اجرای آن نتیجه‌هایی همچون تقویت عزت‌نفس، قدرت تصمیم‌گیری، حل مسأله، مهارت برنامه‌ریزی و ... را بدنبال دارد؛ که بطور عام به مهارت‌های زندگی ارتباط دارند. بی‌ین و گوردون (۲۰۰۰) موضوع‌های محوری این الگو را دلمشغولی‌های روزمره‌ی فراگیران می‌داند. و جی کوبز (۱۹۸۹) از آن تحت عنوان «الگوی روز تلفیق شده» نام می‌برد. اگرچه در نظام آموزشی موجود ظاهر ظرفیت لازم برای اجرای اینگونه برنامه‌ها وجود ندارد، اما می‌توان با بسترسازی در هر هفته حداقل یک یا دو جلسه در قالب امور فوق‌برنامه، به اجرای این الگو پرداخت. هدف‌های برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی، لازم است از مسایل روزمره - که افراد برای زندگی موفقیت‌آمیز به آن نیاز دارند- استخراج شود، و محتوا نیز بر اساس هدف‌ها تعیین شود. تعیین نوع محتوا از حیث «دانش کاری» روش و یا «بیانی بودن» به نحوه‌ی ارایه آنها در جلسه‌های آموزشی، انتخاب فعالیت‌های یادگیری، و حتا شیوه‌ی ارزشیابی جهت می‌دهد. بالطبع برای حصول اطمینان از سازگاری درونی برنامه‌ی درسی، باید بین عناصر آنها همخوانی وجود داشته باشد؛ لذا راهبردهای تدریس و شیوه‌های ارزشیابی بر این مبنا انتخاب و پیشنهاد شده‌اند. باید متذکر شد که این برنامه از نوع برنامه‌ی درسی مقاوم در برابر معلم نیست؛ و مربی می‌تواند در چهارچوب این الگو تغییرهای لازم را بر اساس شرایط اعمال کند. لذا پیشنهاد می‌شود که اقدام‌های لازم جهت تبدیل الگوی پیشنهادی، به برنامه‌ی درسی قابل اجرا به عمل آید. این اقدام‌ها که شامل بازنگری در برنامه‌های درسی جاری، تدوین مواد آموزشی و متن‌های درسی، تدوین دستورالعمل‌ها و ضابطه‌های اجرایی، و فراهم نمودن تمهیدهای لازم جهت اجرا می‌باشد، باید بر اساس سه نوع برنامه‌ی درسی تلفیقی پیشنهاد شده، انجام پذیرد.

جدول ۲. فهرست تفصیلی عنصرهای الگوی بهینه ی برنامه ی درسی مهارت های زندگی در دوره ی ابتدایی^۱

مهارت های زندگی	هدف ها	فهرست عنوان های محتوا	نوع محتوا	درس های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش های تدریس	روش های ارزشیابی
مهارت زندگی	- آشنایی با فرآیند حل مسأله	- مرحله های حل مسأله	روش کاری	همه ی درس ها	۱- تفحص گروهی	۱- آزمون کتبی عملکرد
حل مسأله اجتماعی	- استفاده از روش حل مسأله در حل مسایل و مشکلات شخصی و اجتماعی در زندگی روزمره	- چگونگی گردآوری اطلاعات جهت دستیابی به راه حل ها	روش کاری	همه ی درس ها	۲- بازی های تربیتی	۲- روش واقعه نگاری (سنجش مشاهده یی)
	- کسب توانایی جهت برخورد موثر با مسایل زندگی	- شناسایی راه حل های گوناگون هنگام مواجهه با مشکلات زندگی و انتخاب موثرترین راه حل	روش کاری	همه ی درس ها	۳- یادگیری مشارکتی	۳- آزمون کتبی مربوط به حیطه شناختی
		- چگونگی تفکر واضح و حل مسئله ها در شرایط بحرانی	روش کاری	همه ی درس ها	۴- ایفای نقش	
		- مصالحه جهت حل تعارض (نحوه حل تعارض بین فردی)	روش کاری	همه ی درس ها		
		- تأثیر استفاده از روش حل مسأله در حل مشکلات زندگی روزمره	دانش بیانی	همه ی درس ها		
تصمیم گیری	- آشنایی با اهمیت تصمیم گیری صحیح	- اهمیت تصمیم گیری صحیح در زندگی	دانش بیانی	همه ی درس ها	۱- تفحص گروهی	۱- آزمون کتبی عملکرد
	- یادگیری یک الگو برای تصمیم گیری	- مراحل تصمیم گیری (الگوی تصمیم گیری)	روش کاری	همه ی درس ها	۲- کار در گروه های کوچک	۲- روش واقعه نگاری
	- بکارگیری الگوی تصمیم گیری برای زندگی روزمره	- گردآوری اطلاعات تا حد ممکن به هنگام تصمیم گیری	روش کاری	همه ی درس ها	۳- بازیهای تربیتی	۳- آزمون کتبی مربوط به حیطه شناختی
	- قبول مسؤلیت های تصمیم گیری خود در زندگی	- تصمیم گیری بر مبنای ارزیابی دقیق موقعیت ها	روش کاری	همه ی درس ها	۴- یادگیری مشارکتی	

۱- در تدوین این جدول از یافته های پایان نامه ی دکتری یوسف ادیب (۱۳۸۲) با عنوان «طراحی الگوی مطلوب برنامه ی درسی مهارت های زندگی برای دوره ی راهنمایی» اقتباس شده است.

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره‌ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
		- برنامه‌ریزی برای زندگی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۵- ایفای نقش	
		- قبول مسؤلیت عواقب تصمیم‌گیری‌های خود	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها		
		- آمادگی برای تغییر دادن تصمیم‌ها جهت سازگاری با موقعیت‌ها	روش کاری			
مهارت خود آگاهی	۱- درک اهمیت خود آگاهی	- اهمیت خود آگاهی - شناخت خود بعنوان یک فرد بی همتا	دانش بیانی دانش بیانی	فارسی - تعلیمات اجتماعی و دینی	۱- ایفای نقش	۱- انجام عملکرد در موقعیتهای شبیه سازی شده
	۲- دستیابی به عزت نفس و خود پنداره مثبت	- چگونگی آگاهی از نقاط ضعف و قوت خویش	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۲- بازی‌های تربیتی	۲- روش واقعه نگاری (سنجش مشاهده‌یی)
	۳- دستیابی به تصویر خود واقع بینانه	- تصویر خود واقع بینانه	دانش بیانی - روش کاری	همه‌ی درس‌ها		۳- پرسشنامه‌های بسته یا باز پاسخ (مربوط به حیطه‌ی عاطفی)
	۴- کسب اعتماد به نفس	- آگاهی از حقوق و مسؤلیت‌های خود	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی	۴- بارش فکری (مغزی)	
	۵- بیان صریح و واضح ارزشهای خود (شفاف سازی ارزشها)	- اهمیت و چگونگی بیان ارزش‌های خود	دانش بیانی و روش کاری	دینی - فارسی	۵- الگوی افزایش آگاهی	
	۶- تشخیص و کسب رفتارهای صحیح، زنانه و مردانه	- اعتماد به نفس	روش کاری			
	۷- کسب رضایت خاطر از زندگی	- نگرش مثبت به خود و دیگران	روش کاری			
	۸- شناخت خود	- رفتارهای مناسب زنانه و مردانه	روش کاری			
		- راهنمایی گرفتن از ارزش‌های فردی هنگام انجام کارها	روش کاری			
		- اهمیت و ارزش عزت نفس و خود پنداره‌ی مثبت و چگونگی دستیابی به آن	دانش بیان و روش کاری			
		- لذت بردن از زندگی	دانش بیان و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- ارزشیابی موثر بودن اعمال خود	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
		- چگونگی تشخیص نیازهای جسمی و روانی و علائق - توصیف تصور دیگران درباره خود	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
داشتن هدف در زندگی	- درک مفهوم هدف و اهمیت آن در زندگی	- مفهوم هدف و اهمیت آن در زندگی	دانش بیانی	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی	۱- ایفاء نقش	۱- آزمون کتبی عملکردی
	- توانایی انتخاب هدف‌های کوتاه مدت و بلند مدت	- هدف‌های کوتاه مدت و بلند مدت - مدیریت زمان و برنامه‌ریزی برای زندگی	دانش بیانی روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی	۲- مناظره و بحث گروهی	۲- پرسشنامه‌های بسته یا باز پاسخ (حیطه عاطفی)
	- توانایی انتخاب و تدوین فعالیتهایی جهت رسیدن به هدف‌ها	- کنار آمدن با تغییر در زندگی	روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی	۳- الگو افزایش آگاهی	۳- روش تفکیک معنایی (مربوط به حیطه عاطفی)
	- توانایی ارزشیابی حصول هدف‌ها	- چگونگی تعیین هدف‌ها و تعیین فعالیتهای جهت رسیدن به آن	روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی	۴- بازیهای تربیتی	
	- مدیریت زمان	- کنترل دقیق هدف‌ها در زندگی	روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی		
		- ترسیم جدول زمانی جهت رسیدن به هدف‌ها	روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی		
		- اولیت بندی هدف‌ها	روش کاری	دینی - تعلیمات اجتماعی و فارسی		
		- نقش و چگونگی ایجاد انگیزه در خود	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- پی بردن به هدف‌هایی که به آنها رسیده است	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
مشارکت و همکاری	- درک اهمیت مشارکت و همکاری در زندگی روزمره	- اهمیت مشارکت و همکاری در زندگی روزمره	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها	۱- بازیهای تربیتی	۱- انجام عملکرد در موقعیتهای شبیه‌سازی شده
	- درک اهمیت گروه و همکاری گروهی	- اهمیت قبول انواع نقشها در گروه	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها	۲- تفحص گروهی	۲- روش واقعه نگاری
	- توانایی شرکت موثر در فعالیت گروهی	- تسهیل موثر فعالیتهای گروهی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۳- کار در گروههای کوچک	۳- پرسشنامه‌های بسته یا باز پاسخ (مخصوص سنجش هدف حیطه عاطفی)

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره‌ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
	- رعایت ضابطه‌های لازم برای حفظ و ارتقای گروه	- شناسایی مشترکات بین علاقه‌های گوناگون	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۴- یادگیری مشارکتی	
	- مهارت ایجاد تفاهم و برقراری تعامل در گروه	- تولید انواع عقاید در گروه	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۵- ایفای نقش	
		- کار با جمعیت‌های گوناگون	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۶- افزایش آگاهی	
		- ارزشگذاری به تفاوت‌ها و شباهت‌های در بین اعضای گروه	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- جدا کردن نقش گروهی فرد از نقش فردی او	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- برقراری تعادل بین نیازهای گروهی و فردی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- ایجاد تفاهم در بین اعضای گروه	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- اهمیت و نقش پویایی گروه	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها		
		- چگونگی دستیابی به هدف‌های گروهی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- چگونگی شرکت در تعامل گروهی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
مهارت‌های ارتباطی	- کسب اطلاعات در مورد تعریف ارتباط و نحوه برقراری آن	- تعریف ارتباط و عوامل موثر بر آن	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی و فارسی	۱- ایفای نقش	۱- انجام عملکرد در موفقیت‌های شبیه سازی شده
	- برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی موثر	- فرآیند برقراری ارتباط	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۲- یادگیری مشارکتی	۲- روش واقعه نگاری (سنجش مشاهده‌ای)
	- انتخاب روش ابراز وجود بجای روش‌های منفعلانه یا پرخاشگرانه در فرآیند ارتباط	- شنونده خوب بودن و مهارت‌های لازم برای خوب گوش کردن	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۳- بحث و مناظره گروهی	۳- روش مقیاس درجه‌بندی (سنجش مشاهده‌ای)
	- قبول مسؤلیت‌های ارتباطی و انعطاف‌پذیری در فرآیند ارتباط	- ارتباط کلامی و غیر کلامی (ویژگیها)	دانش بیانی	فارسی - تعلیماتی اجتماعی	۴- بازیهای تربیتی	۳- پرسشنامه‌های باز یا بسته پاسخ (مخصوص حیطه عاطفی)
	- احترام به نظر دیگران	- چگونگی برقراری ارتباط با دیگران (روش‌های موثر)	روش کاری	همه‌ی درس‌ها	۵- کار در گروه‌های کوچک	
		- ابراز وجود	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- غلبه بر خجالتی	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
		- درک احساسات دیگران	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- سوال کردن	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- حفظ استقلال در بین دوستان و دیگران	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- طرح ریزی، سازماندهی و انتخاب ایده‌ها جهت برقراری ارتباط	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- انعطاف و مسؤلیت‌پذیری در برقراری ارتباط	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها		
		- نقش احترام به نظرات دیگران	دانش بیانی	همه‌ی درس‌ها		
		- روش‌های نه گفتن به انهایی که درخواستهای غیر معقولی دارند	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
رابطه‌های بین فردی	- درک اهمیت رابطه‌های بین فردی	اهمیت و چگونگی دوست‌یابی و نگهداری آن	دانش بیانی و روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی	۱- ایفای نقش	۱- انجام عملکرد در موفقیت‌های شبیه سازی شده
فردی	- دستیابی به مهارت برقراری رابطه‌های بین فردی	- چگونگی برقراری روابط صمیمی با دیگران	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی	۲- یادگیری مشارکتی	۲- روش واقعه نگاری
	- بیان واضح تفکرات خود	- چگونگی بیان واضح و روشن تفکر و اهمیت آن	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی	۳- کار در گروه‌های کوچک	۳- پرسشنامه‌های باز یا بسته پاسخ (منصوص هدف‌ها حیطه عاطفی)
		- چگونگی درک دیگران و اهمیت آن	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی	۳- بحث و مناظره گروهی	
	- خود گشودگی و برقراری همدلی با دیگران	- اهمیت احترام به افراد با دیدگاهها، نژادها و مذهب‌های گوناگون	دانش بیانی	دینی- فارسی- اجتماعی	۵- بازیهای تربیتی	
		- تمجید و تشویق پذیرفتن	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی		
		- خود گشودگی (اهمیت و چگونگی)	دانش بیانی و روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی		
		- همدلی با دیگران	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی		

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره‌ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
				اجتماعی		
		۱- انتقاد پذیرفتن و انتقاد کردن	روش کاری	فارسی- دینی و تعلیمات اجتماعی		
آشنایی با حرف	- آشنایی با حرف گوناگون و کسب مهارت‌های اولیه در بعضی از حرف - توانایی کسب اطلاعات لازم درباره‌ی مشاغل	- حرف گوناگون	دانش بیانی روش کاری	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
		- اهمیت مشاغل	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی	۲- ایفای نقش	۱- نمونه‌ی کار
	- کسب توانایی کار با دیگران	- ملزومات مشاغل	روش کاری	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی	۲- بحث گروهی	۲- پرسشنامه‌ی بسته یا باز پاسخ
		- عادت‌ها و رفتارهای مناسب مشاغل	روش کاری	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
		- اهمیت وقت شناسی در کار	روش کاری و دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
		- توانایی کار با دیگران	روش کاری	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
		- تعقیب دستورالعمل‌ها و قوانین - حفظ شغل - جلب رضایت مشتریان - آشنایی با مشاغل	روش کاری روش کاری	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
			روش کاری دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی- دینی فارسی		
		- آشنایی و مهارت در حرف مورد نیاز زندگی مانند خیاطی- تعمیر وسایل ساده، تعمیر ساده ماشین شخصی	روش کاری			
رعایت و بکارگیری	- آشنایی با انواع حادثه‌ها و اثر آنها	- اهمیت رعایت نکات ایمنی	دانش بیانی	علوم-اجتماعی-دینی- ورزش	۱- ایفای نقش	۱- انجام عملکرد در موقعیت‌های شبیه‌سازی

مهارت های زندگی	هدف ها	فهرست عنوان های محتوا	نوع محتوا	درس های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش های تدریس	روش های ارزشیابی
نکات ایمنی	- درک اهمیت و رعایت نکات ایمنی	- چگونگی مقابله با حوادث طبیعی و غیر طبیعی	روش کاری	علوم-اجتماعی-دینی-	۲- روش نمایشی	۲- نمونه کار
	- به کارگیری نکات ایمنی جهت پیشگیری از حوادث یا هنگام وقوع حوادث	- اثرات حوادث - حساسیت به مسأله های ایمنی	دانش بیانی دانش بیانی	علوم-اجتماعی-دینی-	۳- آموزش مستقیم و عملی	
	- توانایی تشخیص علائم ایمنی	- اهمیت و نقش رعایت نکات ایمنی در پیشگیری از حوادث	دانش بیانی	علوم-اجتماعی-دینی-	۴- بحث گروهی	
	- رعایت نکات ایمنی در رفتارهای اجتماعی	- نکات ایمنی مربوط به مشاغل - چگونگی استفاده از کمک های اولیه	روش کاری	اجتماعی- فارسی علوم-ورزش		
اداره ی زندگی	- آشنایی با اهمیت و نقش اقتصاد خانواده	- تشخیص علایم ایمنی - شناخت نکات ایمنی در رفتار اجتماعی و مراقبت از خود در بیرون و داخل منزل و مدرسه	روش کاری روش کاری و دانش بیانی	ورزش-اجتماعی اجتماعی- دینی- فارسی		
	- کسب توانایی مدیریت مالی	- اهمیت و نقش اقتصاد خانواده - کمک در انجام امور منزل	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی-دینی- فارسی	۱- ایفای نقش	۱- انجام عملکرد در موقعیت های شبیه سازی شده
	- کسب مهارت در اداره منزل	- مدیریت امور مالی خود	روش کاری	ندارد	۲- نمایشی	۲- نمونه کار
	- کسب مهارت در خرید و مصرف پوشاک و خوراک و لوازم تحریر	- اداره امور منزل	روش کاری	تعلیمات اجتماعی، دینی، فارسی	۳- بحث گروهی	۳- روش واقعه نگاری
- کسب مهارت در نگهداری مواد غذایی	- نحوه خرید پوشاک و خوراک	روش کاری	تعلیمات اجتماعی			
	- چگونگی مصرف کردن و صرفه جویی	روش کاری	تعلیمات اجتماعی-دینی- فارسی			
	- راههای تشخیص مواد غذایی سالم	روش کاری	تعلیمات اجتماعی- علوم			
	- منابع الوده کننده مواد غذایی	روش کاری	علوم			
	- مراکز فروش مواد غذایی	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی			
	- چگونگی نگهداری مواد غذایی	روش کاری	علوم			

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره‌ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
			روش کاری	دینی-تعلیمات اجتماعی-فارسی		
استفاده از تکنولوژی اطلاعات	آشنایی با اهمیت گردآوری و سازماندهی اطلاعات	- نظام تکنولوژی اطلاعاتی و چگونگی تاثیر آن بر زندگی روزمره	دانش بیانی	ریاضیات	۱- آموزش مستقیم و عملی	۱- آزمون‌های کتبی (حیطه‌ی شناختی)
	آشنایی با تکنولوژی اطلاعات از جمله اینترنت و کامپیوتر	- ارتباط متقابل بشر و ماشین	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی	۲- روش نمایشی	۲- نمونه‌ی کار (بررسی عملکرد)
	- درک اهمیت تکنولوژی اطلاعات بخصوص رایانه در زندگی روزمره	کار با رایانه	دانش بیانی			
			روش کاری	ریاضیات		
	- کسب توانایی در استفاده اثرگذار از تکنولوژی اطلاعات برای حل مسئله‌ها و استفاده بهینه از آنها در زندگی	- کار با اینترنت	روش کاری	ریاضیات		
	- کسب توانایی در مطالعه‌ی مؤثر	- چگونگی مطالعه	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- چگونگی گردآوری و سازماندهی اطلاعات	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- نقش تکنولوژی اطلاعات در افزایش و غنای یادگیری در حوزه‌های گوناگون درسی	دانش بیانی			
شهروند مسؤل بودن	- کسب دانش مدنی یا شهروندی (مجموعه آگاهی‌ها و درک و فهم‌ها که برای هر شهروند خوب ضروری است)	- ساختار و عملکرد دولت در سطح ملی و محلی	دانش بیانی	تعلیمات اجتماعی-فارسی	۱- بحث گروهی	۱- آزمون کتبی حیطه شناختی
	- کسب توانایی مدنی یا شهروندی (ان نوع توانایی‌ها و قابلیت‌هایی که برای زیستن در جامعه‌های که فرد در آن زندگی می‌کند، ضروری است)	- حوادث و رویدادهای جامعه	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۲- تفحص گروهی	۲- روش تفکیک معنایی
	- کسب نگرش‌های مدنی یا شهروندی (مجموعه‌یی از طرز تلقی‌ها، باورها و دیدگاههایی)	- حقوق شخصی	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۳- ایفای نقش	۳- پرسشنامه‌های باز و بسته پاسخ (مخصوص حیطه شناختی)

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
	که برای یک شهروند خوب ضروری است)					
		- نهادهای اجتماعی و حقوق متقابل فرد و نهاد	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی	۴- یادگیری مشارکتی	۵- روش واقعه نگاری
		- مسئولیت فرد در برابر جامعه	روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی	۵- مشارکت عملی در مسئولیت‌های مدرسه‌یی	
		- نظام حکومتی کشور	دانش بیانی	اجتماعی-دینی		
		- نیازهای انسان در ارتباط با محیط پیرامون	دانش بیانی	اجتماعی-فارسی		
		- قانون اساسی کشور	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- ارزش‌های زیر بنایی قانون اساسی	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- نقش رعایت قانون و نظم جامعه	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- طبیعی بودن تکثر و تنوع در جامعه و اهمیت پذیرش و احترام به آن	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- میهن دوستی	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- چگونگی مشارکت در جامعه	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- ارزش‌های اساسی جامعه و اهمیت احترام به آن	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- چگونگی رفتار بر اساس اصول اخلاقی و مذهبی مطلوب	روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- باید و نباید در جامعه	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- اهمیت داشتن اعتقادات و باورهای مستقل	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- اهمیت داشتن روحیه تعاون و بردباری	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره‌ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
		- روحیه قدرشناسی نسبت به میراث فرهنگی و هویت ملی و مذهبی	روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- وابستگی اقتصادی محیطی و اجتماعی	دانش بیانی	اجتماعی-دینی		
		- تساوی نژادی، جنسی و قومی و احترام به آن	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- اهمیت و چگونگی فرایندهای دموکراتیک	دانش بیانی و روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- اصول زیربنایی دموکراسی	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
شهروند	- کسب دانش مربوط به شهروند جهانی بودن	- تعامل فرهنگی در سطح بین‌المللی	روش کاری و دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۱- بحث گروهی	۱- آزمون کتبی حیطه شناختی
جهانی بودن	- کسب توانس مربوط به شهروند جهانی بودن	- مسؤلیت جهانی افراد	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۲- تفحص گروهی	۲- پرسشنامه‌های باز و بسته پاسخ (مخصوص حیطه عاطفی)
	- کسب نگرش‌های مثبت به شهروند جهانی بودن	- مسایل و مشکلات مشترک در سطح جهانی	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۳- ایفای نقش	۳- روش واقعه نگاری
		- اهمیت حقوق بشر و احترام به آن	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی	۴- مشارکت عملی در مسؤلیت‌های مدرسه	۴- روش تفکیک معنایی
		- اهمیت صلح در دنیا	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی	۵- یادگیری مشارکتی	
		- زندگی آشتی جویانه با دیگر ملل	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- اهمیت و احترام به ارزش‌های زیر بنایی قوانین بین‌المللی	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- درک نقاط اشتراک و افتراق بین ملل گوناگون و احترام به آنها	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- وابستگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی در سطح بین الملل	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی		

مهارت‌های زندگی	هدف‌ها	فهرست عنوان‌های محتوا	نوع محتوا	درس‌های تلفیقی (حامی) دوره ی ابتدایی	روش‌های تدریس	روش‌های ارزشیابی
		- اهمیت و حفظ محیط زیست	دانش بیانی و روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی و ورزش، علوم		
		- نقش و چگونگی جهانی شدن	دانش بیانی	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- هم‌دلی با دیگر جوامع	روش کاری	همه‌ی درس‌ها		
		- مسئولیت پذیری در برابر مسئله‌ها بین المللی	روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		
		- احترام به تنوع و کثرت در سطح بین المللی	روش کاری	اجتماعی-دینی-فارسی		

منابع

- آقاجانی، مریم (۱۳۸۱). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر سلامت روان و منبع کنترل نوجوانان در مقطع دبیرستان شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا.
- احمدی، پروین (۱۳۸۱). طراحی الگو برنامه‌ی درسی تلفیقی و مقایسه آن با برنامه‌های موجود در دوره‌ی ابتدایی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ادیب، یوسف (۱۳۸۲). طراحی الگوی مطلوب برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دوره راهنمایی تحصیلی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ادیب، یوسف (۱۳۸۵). طراحی الگوی بهینه برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دوره‌ی تعلیم و تربیت عمومی. گزارش تحقیق، تهران، مؤسسه پژوهش برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی.
- ترابی، مجید (۱۳۸۰). ارزیابی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی در ایجاد نگرش منفی نسبت به سوء مصرف مواد مخدر در بین دانش‌آموزان تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- جویس، بروس و دیگران (۱۳۸۵). الگوهای یادگیری، ابزارهایی برای تدریس. ترجمه محمود مهرمحمدی و لطفعلی عابدی، تهران: انتشارات سمت.
- حداد فرید، مریم (۱۳۸۷). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مؤلفه‌های سازگاری و سلامت عمومی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه تبریز.
- رمضانخانی، علی؛ سیاری، علی اکبر (۱۳۷۸). بررسی وضعیت آموزش مهارت‌های زندگی در نظام آموزش و پرورش. گزارش تحقیق، سازمان یونسف ایران و دفتر مطالعات بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش.
- سازمان بهداشت جهانی (۱۳۷۷). برنامه‌ی آموزش مهارت‌های زندگی. ترجمه‌ی ربابه نوری قاسم آبادی، و پروانه محمدخانی، تهران: معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۴). سنجش فرآیند و فرآورده‌های یادگیری. تهران: نشر دوران.

- غریبی، حسن (۱۳۸۷). بررسی میزان برخورداری دانش آموزان راهنمایی و متوسطه استان کردستان از مهارت های زندگی. رایه شده در همایش هشتم انجمن مطالعات برنامه ی درسی ایران، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- فتحعلی لواسانی، فهیمه (۱۳۷۸). مهارت های زندگی. جزوه چاپ شده، معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور.
- کیامنش، علیرضا (۱۳۷۹). سنجش صلاحیت های پایه ی پنجم دبستان. گزارش تحقیق، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- محمود علیلو، مجید و مرادی، غلامرضا (۱۳۸۰). برنامه ی آموزش مهارت های زندگی، راهبردهای کنترل خشم و پرخاشگری. جزوه ی چاپ شده وزارت علوم، تحقیق های و فن آوری.
- میلر، جی. پی. (۱۳۷۹). نظریه های برنامه ی درسی. ترجمه محمود مهرمحمدی، تهران: انتشارات سمت

- Baen, J. A. (1997). *Curriculum integration, designing the core of democratic education*. New York: Teachers College, Colombia University.
- Bean, J. A. & Vars, Gordon, F. (2000). *Integrative curriculum in a standard-based world*. Eric NO: Ed 44168.
- Dimatteo, V. (2000). Social adjustment in childs with behavioral maladjustment. *Journal of Behavioral Medicin*, 13 (2).
- Drake, Susan. M. (1993). *Planning integrated curriculum. The call to adventure*. ASCD.
- Drake, Susna, M. & Burns, Rebecca, C. (2004). *Meeting standards through integrated curriculum*. ASCD.
- Elias, Maurice J. & Kress, J. (1994). Social decision making and life skills development: A critical thinking approach to health promotion in the middle school." *Journal of school health*. February 1994. Vol. 64, No 2.
- Fogarty, R. (1991). Ten ways to integrated curriculum. *Educational Leadership*, 49 (2).
- Gagne, Ellen, D. (1985). *The cognitive psychology of school learning*. Little, Brown and Company.

- Hare, John. (2006). Towards an understanding of holistic education in middle years of education. *Journal of Research in International Education*. 5 (3).
- Hunter, Rand, & EA. Scheirer. (1998). *The organic curriculum*. The Falmer Press.
- Jacobs, H. H. (1989). *Interdisciplinary curriculum: design and implementation*. Alexandria: ASCD.
- Keating, Sarah, B. and FAAN, Edd, RN. (2006). *Curriculum development and evaluation in nursing*. Lippincott Williams and Wilkins.
- Lyn, T. B. (2002). Self-concept as a predictor of college freshman academic adjustment. *College Student Journal*. <http://www.findarticles.com>
- Marzano Robert, J. (2001). *Transforming classroom grading*.
- Picklesimer, Billie, K. and Denise, Roberson, Heeper. (1998). Life skills, Adolescent, and career choices. *Journal of Mental Health Counseling*. (20).
- Powney, J., & others. (1997). *Young people's life skills and the future*. The Scottish Council for Research in Education. <http://www.scre.ac.uk>.
- Simpson, Donal, and Cieslik, Mark. (2007). *Basic skills and transitions to adulthood*. young. 15 (4).
- Smith, T. A. and Genry, L. S. (2005). Evaluating youth leadership life skills development program. *Journal of Extensive*, 43 (2).
- Stanton Goeff, and Others. (1980). *Developing social and life skills*. *Eric No. Ed 217125*.
- Taba, Hilda. (1962). *Curriculum development, theory and practice*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Tellado, G. S. & et al. (2001). An evaluation case: the implementation and evaluation of problem solving training program for adolescents. *Evaluation and program planning*, 7 (2).
- Thornton, Stephen, J. (2005). Teaching social studies that matters: Curriculum for active learning. Teacher college press.
- Unicef. (2005). *Life skills*. Available in www.unisef.org.
- Vantassel, Joyce, and Brown, Elissa, F. (2007). Toward best practice. An analysis of the efficacy of curriculum models in gifted education. *Gifted Child Quarterly*. 51 (4).

(W.H.O) World Health Organization. (1994). *The development and disseminations of life skills education: an overview*. Divison of Mental Health, world Health Organization, Geneva.

Willford, Jennifer (2005). Life Skills Training. *Journal of International Relations*, 19.

Williams Gregory, J. & Reisberg, Leon. (2003). Sucessful inclusion: teaching social skills through curriculum integration. *Intervention in School and Clinic*. 38 (4).